

СЕНТЈАБР
1967

9

Микајыл РЗАГУЛУЗАДӘ

ШАИР

МӘН кәңчликдә ана дилиндән вә русчадан башга бир нечә дил дә өјрәнмәк истәрдим. Илк тәһсилим мәдрәсәдә («Мәдрәсәји-Нур») фарсча олмушдур. Бу дили инди дә бабат билирәм. Сонра тичарәт вә реалны мәктәбләриндә алманчаны өјрәнирдим... Амма бизим нәслин тәһсил дөврү (1915—1930) чох мүрәккәб вә чахнашмалы, ениш-јохушлу бир дөвр иди. Мәктәбләрин јалныз адлары дејил, програмлары, тәдрис үсуллары да тез-тез дәјиширди. Дил өјрәнмәк, хусусән харичи дилләрә јијәләнмәк о гәдәр дә «дәбдә» дејилди. Сонралар исә бунунла мәшғул олмаг имкан харичиндә иди. Нә исә...

Кәңчләрә, һәјатда һансы сәнәт вә ихтисасы сечмиш олурларса-олсунлар, ана дили вә русчадан башга, һеч олмасса бир харичи дили мүкәммәл өјрәнмәји төвсијә едәрдим.

2. Мәнчә идеал шуурлу һәјат дөврүндә мүјјәнләшир вә һәмишәлик галыр. Сағлам фикирли бүтүн инсанларын идеалы будур: Јер үзүндә инсана лајиг һәјат уғрунда мүбаризә!

Идеал уғрунда мүбаризә јоллары башга-башга тәсәввүр олуна биләр ки,бу да инсанын јаш мәрһәләләринә көрә дәјишир. Ушаглыгда идеал-нағыл гәһрәманлары кими шәр гүввәләрлә мүбаризә үчүн гочаглыг, кәңчликдә-романтик гәһрәманлар, онларын реаллашмыш нүмајәндәләри — чапајевләр, космос фәтеһләри... Гочаглыгда исә... Јох, буну дејә билмәјечәјәм. Чүнки мән һәлә романтик гәһрәманлар аләминдә јашајырам. Буна көрә дә гочаглыгда идеалын нечә дәјишдијини билмирәм. Буну гочалардан сорушун.

3. Дејирсиниз ки: «Сиз јәгин бу суалын чавабыны чохдан тапмышсыныз!» Јох, тапмамышам. Хошбәхтликдән һеч кәс, һеч вахт бу чаваб тапмамыш вә тапа да билмәјечәкдир. Бу чаваб тапылсајды, јашамаг бәлкә дә чох дарыхдырычы бир шеј оларды, мәсәлән, «шәһәр нәглијјаты васитәләриндән истифадә гајдалары» һаггында тәли-

мат вә үмумијјәтлә һәр чүр низамнамә вә саир кими...

4. Мән инсанлары «киши» вә «гадын» дејә ики һиссәјә ајырмам. Гадына мүнәсибәт вә ја кишијә мүнәсибәт барәсиндәки суаллар мәнә гәрибә көрүнүр. Һәр ики суала бирчә чаваб ола биләр: Инсанчасына мүнәсибәт!

Лакин бу, мәсәләнин көкү, бинөврәсидир. Әлбәттә, киши илә гадын арасында фәрг вар, һәм дә бу фәрг кишиләрин фикринчә гадынларын, гадынларын фикринчә икә кишиләрин хејринәдир. Ел арасында белә сөз вар: «Кечидән дөвләт олмаз, гыздан өвләд». Халгын белә бир сөзү дә вар: «Бәхтим олсајды, анадан гыз догулардым».

Буна көрә дә чох үмуми вә кениш әһәтәли олаи «инсанчасына мүнәсибәт» аңлајышыны бир гәдәр конкретләшдириб, белә демәк олар: кишиләрә гадынлар сарыдан даһа чох гәјгы, һөрмәт; гадынларә кишиләр арасында даһа чох гәјгы, һөвазиш.

5. Чәтин мәсәләдир. Адамлар таңырам ки, китабдан јуху дәрманы кими истифадә едир. Бир јана баһанда онлары гынамырам. Ахы јуху кәтирән китаблар да, јуху гачыран китаблар да вар. Һ. һејне демишдир: «Бир китаб охујурдум, мәни јуху басды. Јухуда көрдүм ки, һәмин китабы охујурам, ајылдым...». Бу, хусусән «галын» китаблара аңдир. Мәнчә бир галын китаблар вар, бир дә галан китаблар. Биринчиләр олмаса, икинчиләр исә чох олса јахшыдыр.

Мән һәләлик нә јухусузлугдан шикајәт едирәм, нә дә јухучуллугдан. Буна көрә дә аз охујурам—галан китаблары...

6. Бу барәдә дәдә-бабадан галма һикмәтли бир сөз вар: Дост үч чүрдүр: дил досту, чөрәк досту, үрәк досту.

Ики әввәлки чүр дост чох олур. Хусусән кәнчликдә тез газанылыр вә тез дә јох олур. Үчүнчүләр аз олур. Ахы јахшы, гижмәтли шеј аз тапылыр, амма әбәди галыр.—чөваһират кими... Мәнним дә белә достларым олуб вә вар.

7. Бу суала евли адамлар дүрүст чаваб верә билмәзләр. Мән јахын бир-ици илдән сонра аилә һәјәтимын отуз иллијини бајрам едәчәјәм. Бү мүд-

дәтдә арамыз дәјмәјиб, билмирәм, бу факт өзү сини суала чаваб олармы? Әкәр олмаса, онда бу суалы «әбәди» субајлара вә ја тез-тез «субајлашавилара» верин.

8. Хошбәхт һәјәт уғрунда!..

9. Бу, чох лазымлы вә вачибдир. Пис вә ја јахшы пешә јохдур. Мајаковски демишкәи, «Һәр бир сәнәт јахшыдыр, һансыны истәсән сеч!».

Амма сәнәткарлыгга пешәкарлыг бир-бириндән ајры, һәтта бир-биринә зидд аңлајышлардыр. Һәр бир пешәдә сәнәткарлыг вә һәр бир сәнәтдә пешәкарлыг ола биләр. Биринчи—пешәни дә, пешәкары да јүксәлдир. Икинчи—сәнәти дә, сәнәткары да алчалдыр. Һәр бир пешәјә јарадычы сәнәт кими мүнәсибәт бәсләдикдә, зәһмәтлә мәһәббәт бирләшир, ән чәтин зәһмәт адама ләззәт верир.

10. Бу суал вә мисаллар мәнчә бир гәдәр долашыгдыр. Инсанын бир әсас сәнәти (күндәлик иши, һәмишәлик пешәси), бир дә марагландыгы, һәвәс көстәрдији, «бош вахтларында» мәшғул олдуғу чүрбәчүр саһәләр вар. Бу, демәк олар ки, һәмьда беләдир. Бундан башга бир дә мәсәлән, һәким, ејни заманда сијаси һадим, јазычы (биздә Н. Нәриманов, Т. Шаһбази вә башгалары кими) оланлар вар. Бунлар һеч бири «икинчи пешә»дејил вә һәмишә ејни дәрәчәдә, мүвази давам етмир. Әлбәт-тә, мүстәсна һаллар да вар.

Шәхсән мәнним «икинчи пешәм» јохдур. Тәһсилмә көрә әдәбијјат мүәллимијәм. Мүәјјән мүд-дәт мүәллимлик етмишәм. Ийди дә мәктәбләримиз үчүн әдәбијјат дәрслији тәртиб етмәк, тәнгид, әдәбијјат нәзәријјәси, әдәбијјат вә тәрбијә мәсәләләри илә мәшғул олурам ки, бу да әсас сәнәт-тимлә билаваситә бағлыдыр. Марағ вә һәвәсә кәлинчә, бир идман нөвү кими овчулуғу хошлајырам. Ән јахшы, мәрданә бир идман вә истираһәт нөвү кими овчу олмағы бүтүн кәнчләрә мәсләһәт көрүрәм.

11. Буну дејә биләрәм ки, кәләчәкдә кәнчлик даһа хошбәхт јашајачағдыр. Бүтүн дүнја халглары азадлыға говушачағлар. Ахы дүнјамыз күндән-күнә јахшылашыр.

